

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української мови, основ психології та педагогіки
Навчальний рік 2023-2024

СИЛАБУС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

«ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ ТА МІЖОСОБОВЕ СПІЛКУВАННЯ»

(назва освітнього компоненту)

Вибірковий освітній компонент

Форма здобуття освіти очна

Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність «223«Медсестринство»
(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма «Сестринська справа»

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Курс II-й

Силабус освітнього компонента розглянуто
на засіданні кафедри
української мови, основ психології та
педагогіки

Протокол від
“29” серпня 2023 року № 11

Завідувач кафедри

проф. Л. В. Фоміна
(підпис) (ініціали, прізвище)

Схвалено методичною комісією ХНМУ
з проблем загальної та передфахової
підготовки

Протокол від
“31” серпня 2023 року № 1

Голова

проф. О.Ю. Вовк
(підпис) (ініціали, прізвище)

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

1. Фоміна Л. В., завідувачка кафедри, кандидат філологічних наук, професор.
2. Шейко А. О., викладач кафедри, кандидат психологічних наук.

ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧІВ, ЩО ВИКЛАДАЮТЬ ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

Прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь	Фоміна Людмила Володимирівна, завідувач кафедри української мови, основ психології та педагогіки, кандидат філологічних наук, професор
Контактний тел.	(057) 707-72-30
Корпоративна пошта викладача	lv.fomina1@kntmu.edu.ua
Консультації	понеділок – 15:00-16:00 кафедра української мови, основ психології та педагогіки (просп. Науки, 4, головний корпус, 5-й поверх)
Локація	кафедра української мови, основ психології та педагогіки (просп. Науки, 4, головний корпус, 5-й поверх)
Прізвище, ім'я, по батькові, посада, вчене звання, науковий ступінь	Шейко Анастасія Олександрівна, викладач кафедри української мови, основ психології та педагогіки, кандидат психологічних наук
Професійні інтереси, посилання на профайл викладача (на сайті університету, кафедри, в системі Moodle та інше)	Педагогічні та психологічні дослідження, теорія виховання, міжкультурна взаємодія
Контактний тел.	+38 093 181-35-43
Корпоративна пошта викладача	ao.sheiko@kntmu.edu.ua
Консультації	Середа 10.00-15.00
Локація	Просп. Науки, 4, кафедра української мови, основ психології та педагогіки

ВСТУП

Силабус освітнього компонента «Основи психології та міжособове спілкування» складений відповідно до освітньо-професійної програми (далі – ОПП) «Сестринська справа» та Стандарту вищої освіти України (далі – Стандарт), перший (бакалаврський) рівень, галузі знань 22 “Охорона здоров’я”, спеціальності 223 «Медсестринство».

Опис освітнього компонента (анотація) У нинішніх умовах психологія є науковою галуззю, що привертає увагу як фахівців усіх спеціальностей вищої кваліфікації, так і пересічних людей, які прагнуть підвищити свою психологічну культуру. У сучасному суспільстві особистість являє собою єдність морфофізіологічної, психоемоційної та соціогенної структур. Найбільш складним і найменш пізнаним явищем природи є психіка людини. І тому до її вивчення звертаються майже всі вчені незалежно від професійного спрямування та підготовки. Компонент «Основи психології та міжособове спілкування» покликана сприяти розширенню кола знань майбутніх фахівців- медичних сестер про людську особистість, підвищенню психологічної культури для глибшого розуміння себе та інших, для самовдосконалення, пристосування до змін у навколишньому середовищі. Вивчення психології необхідне для підвищення ефективності власної професійної діяльності, найповнішого використання особистісного потенціалу людини, налагодження стосунків між членами колективу. Висока медична культура, етикетна поведінка учасників акту спілкування, професіоналізм майбутнього медичного працівника, деонтологічна підготовка значною мірою визначаються рівнем психологічної освіти в теоретичному й практичному контексті.

Предметом вивчення освітнього компонента є поглиблене уявлення про принципи, види закономірності та норми комунікації для вирішення завдань міжособистісної взаємодії у професійній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: освітній компонент «Основи психології та міжособове спілкування» базується на вивченні української мови, соціальної медицини, філософії.

Пререквізити. Вивчення компонента передбачає попереднє засвоєння кредитів з основ філософських знань, української мови, соціальної медицини.

Постреквізити. Основні положення освітнього компонента мають застосовуватися при вивченні фахових компонентів.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

1.1. Метою викладання освітнього компонента «Основи психології та міжособове спілкування» є вивчення психології особистості, діяльності, спілкування, конфліктології взаємовідносин і взаємостосунків, елементів психологічного забезпечення професійної діяльності.

1.2. Основними завданнями вивчення компонента «Основи психології та міжособове спілкування» є формування фахівця, здатного співпрацювати з родинами пацієнтів та безпосередньо з хворими, кваліфіковано надавати послуги, дати цілісне уявлення про психологію та міжособове спілкування, озброїти знаннями про основні теоретичні підходи, сприяти підвищенню теоретичного усвідомлення здобувачами сутності психології та міжособового спілкування, їх суспільного значення, навчити розуміти і використовувати в своїй роботі основні теоретичні положення, розвивати потребу в здобутті наукових знань про нові підходи та методи в психології.

1.3. Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє освітній компонент (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачі в вищій освіті, сформульованим у термінах результатів навчання у ОПІ та Стандарті). Згідно з вимогами стандарту освітній компонент забезпечує набуття здобувачами *компетентностей*:

інтегральна:

Бакалавр медсестринства здатний розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері медсестринства або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

загальні:

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 04. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

ЗК 05. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ЗК 10. Здатність приймати обґрунтовані рішення

ЗК 11. Здатність працювати в команді

ЗК 12. Навички міжособистісної взаємодії

спеціальні (фахові, предметні):

ФК 01. Здатність застосовувати професійні та правові стандарти в повсякденній професійній практиці.

ФК 02. Здатність розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров'я і його змін, хвороби чи інвалідності (оцінка/діагноз), обмежень можливості повноцінної життєдіяльності і визначати проблеми пацієнтів при різних

захворюваннях та станах.

ФК 06. Здатність ефективно застосовувати сукупність професійних навичок (вмінь), медичних засобів, втручань та дій при оцінці функціонального стану пацієнтів/клієнтів, підготовці їх до діагностичних досліджень та заборі біологічного матеріалу для лабораторних досліджень.

ФК 12. Здатність орієнтуватися у визначенні групової належності лікарських засобів, особливостях їх фармакокінетики та фармакодинаміки.

ФК 13. Здатність виявляти зв'язок клінічних проявів захворювань з результатами додаткових методів дослідження.

ФК 16. Здатність організовувати та управляти відповідним структурним підрозділом (лідерство та менеджмент).

1.3.2. Вивчення освітнього компонента забезпечує набуття здобувачами наступних програмних результатів навчання:

ПРН 3. Планувати медсестринські втручання. В умовах ЗОЗ, удома та за непередбачуваних обставин, вміти скласти план медсестринських втручань для вирішення дійсних та супутніх проблем пацієнтів різного віку.

ПРН 4. Здійснювати контроль за роботою молодшого медичного персоналу та станом інвентарю.

В умовах ЗОЗ відповідно до посадових обов'язків, з метою дотримання санітарно-протиепідемічного режиму, вміти:

- проводити навчання молодшого медперсоналу з питань виконання функціональних обов'язків та охорони праці; контролювати дотримання правил техніки безпеки молодшим медичним персоналом;
- контролювати роботу молодшого медичного персоналу; контролювати виконання правил внутрішнього розпорядку персоналом та пацієнтами; контролювати дотримання

ПРН 19. Проводити медико-гігієнічну пропаганду.

1.3.3. Вивчення освітнього компонента забезпечує набуття здобувачами таких соціальних навичок (Soft skills): комунікативність, робота в команді (реалізується через: метод проектів, ажурна пилка), конфлікт-менеджмент, тайм-менеджмент, лідерські навички.

1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь, ОПП	Характеристика освітнього компонента
		очна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	Вибіркова
Загальна кількість годин - 90	Спеціальність: 223 «Медсестринство»	Курс: 2-й
		Семестр -й
		Лекції 14 год.
Годин для очної форми навчання: аудиторних – 32 самостійної роботи здобувача – 58	Освітній ступінь: бакалавр ОПП «Сестринська справа»	Практичні, семінарські 18 год.
		Лабораторні год.
		Самостійна робота 58 год.
		Індивідуальні завдання: год.
		Вид підсумковою контролю: залік

2. Опис освітнього компонента

2.2.1 Лекції

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Види лекцій
1	Психологія як наука	2	лекція-презентація
2	Методи психології	2	лекція-презентація
3	Спілкування як психологічна категорія	2	лекція-презентація
4	Поняття перцепції в психології	2	лекція-презентація
5	Професійно-педагогічна комунікація як феномен педагогічної діяльності.	2	лекція-презентація
6	Засоби комунікації	2	лекція-презентація
7	Поняття конфлікту та шляхи його вирішення	2	лекція-презентація
Усього годин		14	

2.2.2 Семінарські заняття

Навчальним планом не передбачено

2.2.3 Практичні заняття

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1	Психологія як наука	2	розповідь-пояснення, бесіда, ілюстрація, метод «Мозковий штурм»	усне опитування (індивідуальне і фронтальне)
2	Методи психології	2	бесіда, дискусія, ділова гра	усне опитування (індивідуальне і фронтальне); творчі завдання; взаємоконтроль
3	Спілкування як психологічна категорія	2	демонстрація, презентація, спаринг-партнерство (навчання в парах)	взаємоконтроль; самоконтроль
4	Поняття перцепції в психології	2	розповідь-пояснення, бесіда, дискусія	усне опитування (індивідуальне і фронтальне); доповідь
5	Професійно-педагогічна комунікація як феномен педагогічної діяльності.	2	бесіда, дискусія, ділова гра	усне опитування (індивідуальне і фронтальне); творчі завдання; взаємоконтроль
6	Засоби комунікації	2	демонстрація, презентація, спаринг-партнерство (навчання в парах)	взаємоконтроль; самоконтроль
7	Поняття конфлікту та шляхи його вирішення	2	розповідь-пояснення, бесіда, дискусія	усне опитування (індивідуальне і фронтальне); доповідь
8	Спілкування в професійній діяльності лікаря	2	демонстрація, презентація, спаринг-партнерство (навчання в парах)	взаємоконтроль; самоконтроль
9	Підсумкове заняття	2	розповідь-пояснення, відеоролики, ділова гра	Залік
Усього годин		18		

2.2.4. Лабораторні заняття

Навчальним планом не передбачено

2.2.5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Методи навчання	Форми контролю
1	Психологія як наука	8	Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми, підготовка словника основних понять	індивідуальні завдання; реферати; анотації
2	Методи психології	7	Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу з використанням рекомендованих джерел інформації згідно з планом практичного заняття. Підготовка до експрес-опитування та виступу на практичному занятті	усне опитування індивідуальні завдання; реферати; анотації
3	Спілкування	7	Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми	індивідуальні завдання; самоконтроль
4	Поняття перцепції в психології	7	Складання розгорнутого плану відповідей на питання теми. Розробка кейсів (педагогічних ситуацій)	індивідуальні завдання; метод портфоліо
5	Професійно-	7	Складання	творчі завдання;

	педагогічна комунікація як феномен педагогічної діяльності.		розгорнутого плану відповідей на питання теми	індивідуальні завдання
6	Засоби комунікації	8	Опрацювання навчальної літератури, складання розгорнутого плану відповідей на питання теми	індивідуальні завдання; анотації
7	Поняття конфлікту та шляхи його вирішення	4	Складання розгорнутого плану відповідей на питання теми. Створення мультимедійної презентації	творчі завдання; індивідуальні завдання; реферати; анотації
8	Спілкування в професійній діяльності лікаря	10	Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу з використанням рекомендованих джерел інформації згідно з планом практичного заняття.	індивідуальні завдання; анотації; залік
Усього годин		58		

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

3.1. Оцінювання успішності навчання здобувачів освіти здійснюється на підставі чинної «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти ХНМУ».

Формою підсумкового контролю успішності навчання з освітнього компонента є залік.

Оцінювання здобувачів проводиться відповідно до «Інструкції з оцінювання навчальної діяльності студентів при Європейській кредитно-трансферній системі організації навчального процесу у ХНМУ».

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу (для освітніх компонентів, що завершуються заліком)

4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала	4-бальна шкала	200-бальна шкала
5	200	4.22-4,23	169	3.45-3,46	138
4.97-4,99	199	4.19-4,21	168	3.42-3,44	137

4.95-4,96	198	4.17-4,18	167	3.4-3,41	136
4.92-4,94	197	4.14-4,16	166	3.37-3,39	135
4.9-4,91	196	4.12-4,13	165	3.35-3,36	134
4.87-4,89	195	4.09-4,11	164	3.32-3,34	133
4.85-4,86	194	4.07-4,08	163	3.3-3,31	132
4.82-4,84	193	4.04-4,06	162	3.27-3,29	131
4.8-4,81	192	4.02-4,03	161	3.25-3,26	130
4.77-4,79	191	3.99-4,01	160	3.22-3,24	129
4.75-4,76	190	3.97-3,98	159	3.2-3,21	128
4.72-4,74	189	3.94-3,96	158	3.17-3,19	127
4.7-4,71	188	3.92-3,93	157	3.15-3,16	126
4.67-4,69	187	3.89-3,91	156	3.12-3,14	125
4.65-4,66	186	3.87-3,88	155	3.1-3,11	124
4.62-4,64	185	3.84-3,86	154	3.07-3,09	123
4.6-4,61	184	3.82-3,83	153	3.05-3,06	122
4.57-4,59	183	3.79-3,81	152	3.02-3,04	121
4.54-4,56	182	3.77-3,78	151	3-3,01	120
4.52-4,53	181	3.74-3,76	150	Менше 3	Недостатньо
4.5-4,51	180	3.72-3,73	149		
4.47-4,49	179	3.7-3,71	148		
4.45-4,46	178	3.67-3,69	147		
4.42-4,44	177	3.65-3,66	146		
4.4-4,41	176	3.62-3,64	145		
4.37-4,39	175	3.6-3,61	144		
4.35-4,36	174	3.57-3,59	143		
4.32-4,34	173	3.55-3,56	142		
4.3-4,31	172	3.52-3,54	141		
4.27-4,29	171	3.5-3,51	140		
4.24-4,26	170	3.47-3,49	139		

Залік для компонентів, вивчення яких завершено проводиться викладачем академічної групи на останньому занятті з компонента та передбачає врахування ПНД та перевірку засвоєння усіх тем з компонента. Оцінка визначається у балах від 120 до 200 та відміткою – «зараховано», «не зараховано».

3.2. Питання до заліку:

1. Предмет психології.
2. Завдання і принципи психологічної науки.
3. Місце психології в системі наук.
4. Галузі психології.
5. Школи, напрями та концепції у психології.
6. Мозок і психіка.
7. Методи наукових досліджень.
8. Спостереження як основний метод.
9. Експеримент.
10. Додаткові методи психологічної науки.
11. Соціально-психологічна специфіка спілкування.
12. Особистість у контексті спілкування.
13. Основні характеристики спілкування.
14. Соціокультурні аспекти спілкування.
15. Спілкування як передача інформації.

16. Спілкування як взаємодія.
17. Поняття перцепції в соціальній психології.
18. Процеси усвідомлення однієї людини іншою.
19. Ефекти сприйняття: ореола, новизни та первинності.
20. Стереотипізація.
21. Класифікації стереотипів (В. Парфенов, А. Реан).
22. Каузальна атрибуція.
23. Атракція.
24. Особливості професійно-педагогічної комунікації.
25. Вербальні засоби комунікації. Культура мови і мовлення.
26. Невербальні засоби спілкування.
27. Комп'ютерні засоби професійної-комунікації.
28. Сутність, джерела, причини, функції і класифікація конфліктів.
29. Основні суперечності і конфлікти в професійній діяльності.
30. Структура, сфера, динаміка конфлікту.
31. Конфлікт у взаємодії лікарів і пацієнтів.
32. Міжособистісні конфлікти у медичному колективі.
33. Психологічні аспекти спілкування медика з пацієнтом.
34. Соціально-психологічний портрет медика.
35. Особливості особистості пацієнта.

3.3. Контрольні питання

1. Медична комунікація як предмет дослідження.
2. Комунікаційна діяльність і спілкування.
3. Види, рівні, форми комунікаційної діяльності.
4. Співпраця і конфлікт в комунікаційній діяльності.
5. Основні напрямки психології.
6. Комунікація як функція управління організацією.
7. Конфлікти та засоби їх вирішення.
8. Основні методи психологічної науки
9. Вплив стилів спілкування на взаємодію з пацієнтами та колективом.
10. Сутність поняття спілкування. Класифікація видів спілкування
11. Класифікація функцій спілкування. Способи спілкування.
12. Стили спілкування.
13. Моделі мовленнєвої комунікації
14. Вербальні засоби спілкування
15. Невербальні засоби спілкування та їх особливості
16. Ефекти «ореола» і стереотипізації у сприйнятті іншої людини
17. Маніпуляції. Типи маніпуляторів
18. Типи комунікабельності людей
19. Порухення спілкування і комунікативні бар'єри
20. Акцентуації характеру і дефекти спілкування
21. Деструктивне спілкування
22. Психологічна сумісність і конфлікт у міжособистісних стосунках
23. Поняття про ділове спілкування. Специфіка, структура та функції ділового спілкування
24. Психологічні особливості ділового спілкування
25. Види ділового спілкування

26. Ділова бесіда як основна форма ділового спілкування
27. Переговори як різновид ділового спілкування.

3.4. Індивідуальні завдання (затверджений на засіданні кафедри перелік з визначенням кількості балів за їх виконання, які можуть додаватись, як заохочувальні): не передбачені

3.5. Правила оскарження оцінки вміщено в Положенні про апеляцію результатів підсумкового контролю здобувачів освіти ХНМУ (http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_apel.pdf).

4. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ

Очікується, що здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відвідуватимуть усі лекційні та практичні заняття. Пропущені заняття, мають бути відпрацьовані (згідно графіку на інформаційному стенді кафедри)

Письмові та домашні завдання треба виконувати повністю та вчасно, якщо у здобувачів освіти виникають запитання, можна звернутися до викладача особисто або за електронною поштою, яку викладач/-ка надає на першому практичному занятті.

Під час лекційного заняття здобувачам освіти рекомендовано вести конспект заняття та зберігати достатній рівень тиші. Ставити питання до лектора/-ки – це абсолютно нормально.

Активна участь під час обговорення в аудиторії, здобувачі освіти мають бути готовими детально розбиратися в матеріалі, ставити запитання, висловлювати свою точку зору, дискутувати. Під час дискусії важливі:

- повага до колег,
- толерантність до інших та їхнього досвіду,
- сприйнятливість і неупередженість,
- здатність не погоджуватися з думкою, але шанувати особистість опонента/-ки,
- ретельна аргументація своєї думки та сміливість змінювати свою позицію під впливом доказів,
- я-висловлювання, коли людина уникає непотрібних узагальнювань, описує свої почуття і формулює свої побажання з опорою на власні думки і емоції,
- обов'язкове знайомство з першоджерелами.

Вітається творчий підхід у різних його проявах. Від здобувачів вищої освіти очікується зацікавленість участю у міських, всеукраїнських та міжнародних конференціях, конкурсах та інших заходах з предметного профілю.

На першому занятті з курсу буде роз'яснено основні принципи охорони праці шляхом проведення відповідного інструктажу. Очікується, що кожен та кожна повинні знати, де найближчий до аудиторії евакуаційний вихід, де знаходиться вогнегасник, як їм користуватися тощо.

Студентству важливо дотримуватися правил належної поведінки в університеті. Ці правила є загальними для всіх, вони стосуються також і всього професорсько-викладацького складу та співробітників/-ць, і принципово не

відрізняються від загальноприйнятих норм.

Під час занять дозволяється:

- залишати аудиторію на короткий час за потреби та за дозволом викладача;

- пити безалкогольні напої;
- фотографувати слайди презентацій;
- брати активну участь у ході заняття.

Під час занять заборонено:

- їсти (за виключенням осіб, особливий медичний стан яких потребує іншого – в цьому випадку необхідне медичне підтвердження);

- палити, вживати алкогольні і навіть слабоалкогольні напої або наркотичні засоби;

- нецензурно висловлюватися або вживати слова, які ображають честь і гідність колег та професорсько-викладацького складу;

- грати в азартні ігри;

- наносити шкоду матеріально-технічній базі університету (псувати інвентар, обладнання; меблі, стіни, підлоги, засмічувати приміщення і території);

- галасувати, кричати або прослуховувати гучну музику в аудиторіях і навіть у коридорах під час занять.

Організація навчання для осіб з особливими освітніми потребами здійснюється психолого-педагогічний та навчально-реабілітаційний супровід цієї категорії осіб відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному медичному університеті».

5. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Кафедра української мови, основ психології та педагогіки підтримує нульову толерантність до плагіату. Від здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти очікується бажання постійно підвищувати власну обізнаність в академічному письмі. На перших заняттях проводитимуться інформаційні заходи щодо того, що саме вважати плагіатом та як коректно здійснювати дослідницько-науковий пошук.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К., 2004. – 342с.
2. Волкова Н. П. Педагогічні комунікації : Навч. посіб. / Н. П. Волкова; Дніпропетр. нац. ун-т. – Д., 2002. – 90 с.
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
4. Гуцало Е. У. Психологія вікового розвитку особистості. Навчально-методичний посібник. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2010. – 216 с.
5. Гуцало Е. У. Психологія вікового розвитку особистості: Практикум. Навчально-методичний посібник. – Кіровоград: ФО-П Александрова М.В, 2012. – 178 с.
6. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навчальний

посібник. : НФаУ, 2019. – 132 с.

7. Мацько Л. І. Риторика : навч. посібник / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – Київ : Вища школа, 2003.

8. Тертична Н. А. Вікова психологія: навчальний посібник / Н.А.Тертична / К.: Книга-плюс. 2018. – 357 с.

9. Тертична Н. А. Практикум з вікової психології / Н.А.Тертична – К.: Книга-плюс, 2018. – 119 с.

10. Фабер А., Мазліш Е. Мистецтво спілкування з дітьми. Вдома та в школі. Країна мрій. 2012. – 240 с.

Допоміжна

1. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет // Чмут Т., Чайка Г. Етика ділового спілкування. – К., 2002. – С. 107-117.

2. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В. Психологія спілкування: навчальний посібник. : НФаУ, 2011. – 132 с.

3. Скібська Л. І. Конфліктологія: навчальний посібник / Л. І. Скібська. / К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 384 с.

4. Філоненко М. Психологія спілкування. Навчальний посібник / К. : Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.

5. Шевчук С. В. Ділове мовлення для державних службовців : навч. посібник / С. В. Шевчук. – Київ : Арій, 2008.

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал.

2. <http://nbuv.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

3. <http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

Корисні посилання:

Положення про запобігання, попередження та врегулювання випадків, пов'язаних із сексуальними домаганнями і дискримінацією у ХНМУ http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog-sex.doc

Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин в Харківському національному медичному університеті http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_ad_etyka_text.pdf

Порядок проведення занять з поглибленого вивчення здобувачами Харківського національного медичного університету окремих компонентів понад обсяг навчального плану

http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/nak-poriad-pogl-vyv-dvsc.docx

Положення про Комісію з академічної доброчесності, етики та управління конфліктами ХНМУ http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_komis_ad_text.pdf

Положення про визнання результатів неформальної освіти в Харківському національному медичному університеті http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/polog_neform_osv.pdf

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:

https://knmu.edu.ua/doc_block_type/proyekt-polozhennya-pro-organizacziyu-inklyuzyvno-go-navchannya-u-hnmu/

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ:

http://files.knmu.edu.ua:8181/upload/redakt/doc_uchproc/kodex_AD.docx